

Educational Implications of Non-Verbal Education in Islamic Teachings (Hadiths and Narrations)

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Effat Sadeghian ¹,
Zohreh Saadatmand ^{2*},
Maryam Baratali ³,

How to cite this article

Effat Sadeghian, Zohreh Saadatmand, Maryam Baratali, Educational Implications of Non-Verbal Education in Islamic Teachings (Hadiths and Narrations). *Journal of Islamic Life Style Centeredon Health*, 2022:6(1); 17-31

1. PhD Student, Department of Philosophy of Education, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

2. Associate professor, Department of Curriculum planning, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Curriculum planning, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: zo.saadatmand@yahoo.com

Article History

Received: 2022/01/01

Accepted: 2022/03/13

ABSTRACT

Purpose: The present study aims at the educational implications of non-verbal education in Islamic teachings (hadiths and narrations).

Materials and Methods: This research is among the qualitative researches that have been done using qualitative content analysis method with deductive categorization system. The field of research included texts related to non-verbal education in Islamic teachings (hadiths and narrations) using a purposeful approach. Data collection tools included taking notes related to non-verbal education in Islamic teachings (hadiths and narrations). The coding and paragraph method was used as a unit of analysis to analyze the texts.

Findings: Findings of educational implications of non-verbal education in Islamic teachings (hadiths and narrations) included 85 main concepts and 392 educational implications, the most significant of which are: literature, playing with children, lessons, love and respect, consultation, contentment, Generosity, fulfillment of the covenant, teaching the child acts of worship, teaching the child acts of worship, companion, blaming, teaching children based on the stages of the child's development, mind, trust in God, responsibility of parents and educators, oppression, skills and profession training, Honesty, good speech, positive thinking, patience, charity and help, fairness, not punishing the child, humility, prudence, extravagance, seizing opportunities, piety, order, not doing useless work, habit of good deeds, justice, Insight, knowledge, good morals, greeting, thinking, having a purpose, avoiding boredom, peace, secrecy, not being lazy, trustworthiness, self-control, optimism, not betraying, advice, silence, courage, chivalry, wisdom, Tolerance, Intention, Thanksgiving, Thanksgiving, Miserliness, Selfishness, Anger, Responsibility, Human Value, Perseverance, Practicing Knowledge, Shyness, Prioritizing Things, Work and Effort, Slavery, Doing Good, Silence, Experience, Learning, Neglect, Yet is not insulting, slander, fear, greed, education, division of hours of the day, right, fault finding, not rushing, stubbornness, borderline traits, questioning, and so on.

Conclusion: It is clear in a period when there was no teaching aid equipment or performing arts and films and photos and the like to what extent the use of this method could play an effective role in drawing facts in the minds of the audience and pave the way for understanding Open the divine teachings and monotheistic lessons and put these topics on the threshold of the listeners' senses.

Keywords: educational implications, non-verbal education, Islamic teachings (hadiths and narrations).

استلزامات تربیتی تربیت غیر کلامی در آموزه های

اسلامی (احادیث و روایات)

غفت صادقان^۱،

دانشجوی دکتری گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

زهرة سعادت‌مند^{۲*}،

دانشیار گروه برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

مریم براتعلی^۳،

استادیار گروه برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

نتیجه گیری: روشن است در دوره ای که از تجهیزات کمک آموزشی و یا هنرهای نمایشی و فیلم و عکس و مانند آن خبری نبوده استفاده از این شیوه تا چه حد می توانست در ترسیم حقایق در ذهن مخاطبان نقشی مؤثر ایفا نماید و راه را بر فهم معارف الهی و درس های توحیدی بگشاید و این موضوعات را در آستانه‌ی حس شنوندگان قرار دهد.

کلیدواژه ها: استلزامات تربیتی، تربیت غیر کلامی، آموزه های اسلامی (احادیث و روایات).

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۲

* نویسنده مسئول: zo.saadatmand@yahoo.com

مقدمه

بخش عمده ای از کارکرد تربیت از آن دسته از رفتارهایی شکل می گیرد که به صورت «غیر کلامی»، «پنهان»، «خاموش» و «نامحسوس» جلوه گر می شود و تنها بخش اندکی از اثرگذاری های تربیتی، آن هم از سطح سیارناپایدار از طریق زبان، نصیحت و تکرار پیام کلامی حاصل می شود. نشانه های ارتباطی غیر کلامی در ادبیات شفاهی و نوشتاری همه ملت ها دیده شده؛ چرا که انسان ها ناگزیر از «ارتباط» و استفاده از کلام و غیر کلام برای ایجاد و حفظ رابطه بوده و هستند. این هم پیوندی، ارتباط با خود، با هموعان، با طبیعت و عالم ورای حس و ماده را نیز در بر می گیرد. اگرچه در جهان امروز، علم ارتباطات اجتماعی به بررسی اینگونه موضوعات می پردازد اما در حقیقت ارتباطات غیر کلامی، پیشینه‌ای به قدمت عمر جوامع انسانی دارند و تنها بر همین اساس است که نمود رفتارهای انسانی در ادبیات ملت‌های مختلف ثبت شده و تا به امروز باقی مانده اند (۱). از سویی استلزام در واقع پیامد و نتایج هر عمل یا باور است. هر باوری که به آن قائل می‌شویم، ما را پذیرش باورهای دیگری ملتزم می‌کند و همین‌طور دست به هر عملی که بزینم، ما را به انجام کارهایی دیگر پایبند می‌سازد. از آنجاکه هر استدلال، باور یا عملی دارای استلزاماتی است متفکر، استلزامات منفی و مثبت پیش‌بینی‌نشده را در نظر می‌گیرد و از این رو در هنگام رخداد پیامدهای غیر منتظره متعجب نشده و با آمادگی قبلی با آن‌ها روبرو می‌شود. از طرفی مراد از استلزامات تربیتی، فرایند شکل دهی تربیت با استفاده از محتوا و ابزارهای لازم است. به عبارت دیگر، بعد از فراهم بودن شرایط لازم در مربی و توجه به ظرفیت های متربی، باید محتوای لازم برای رشد و سوق دادن متربی به سمت اهداف تربیتی مدنظر از طریق ابزارها و روش های مطلوب منتقل شود (۲). در مبحث لغوی و مفهومی تربیت غیر کلامی باید بیان نمود که متخصصان علم روانشناسی و ارتباطات، مفهوم ارتباط را در معنایی عام چنین تعریف می کنند: ارتباط عبارت است از فن انتقال اطلاعات، افکار و رفتارهای انسانی از یک شخص به شخص دیگر. به طور کلی هر فرد برای ایجاد ارتباط با دیگران و بیان نیازهای خود از وسایل گوناگونی استفاده می نماید (۳). از سویی، ارتباط غیر کلامی ارتباطی است که طی آن مفاهیم و معانی از طریق

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف استلزامات تربیتی تربیت غیر کلامی در آموزه های اسلامی (احادیث و روایات) است.

مواد و روش ها: این پژوهش در زمره پژوهش های کیفی است که با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی با نظام مقوله بندی قیاسی انجام شده است. حوزه پژوهش شامل متون مرتبط با تربیت غیر کلامی در آموزه های اسلامی (احادیث و روایات) با استفاده از رویکرد هدفمند بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل فیش برداری مرتبط با تربیت غیر کلامی در آموزه های اسلامی (احادیث و روایات) بود. روش کدگذاری و پارگراف به عنوان واحد تحلیل، جهت تجزیه و تحلیل متون استفاده گردید.

یافته ها: یافته های استلزامات تربیتی تربیت غیر کلامی در آموزه های اسلامی (احادیث و روایات) شامل ۸۵ مفهوم اصلی و ۳۹۲ استلزامات تربیتی بود که شاخص ترین آن عبارتند از: ادب، بازی با کودک، عبرت، محبت و احترام، مشورت، قناعت، بخشندگی، وفای به عهد، آموزش اعمال عبادی به کودک، آموزش اعمال عبادی به کودک، همنشین، سرزنش کردن، آموزش کودکان بر اساس مراحل رشد کودک، ذهن، توکل به خدا، مسئولیت والدین و مربیان، ظلم و ستم، آموزش مهارت و حرفه، صداقت، گفتار نیک، مثبت اندیشی، صبر، انفاق و کمک، انصاف داشتن، تنبیه نکردن کودک، تواضع، تدبیر، اسراف نکردن، استفاده از فرصت ها، تقوا، نظم، نپرداختن به کار بیهوده، عادت به کارهای خوب، عدالت، بصیرت، علم، اخلاق نیکو، سلام کردن، تفکر، داشتن هدف، پرهیز از بی حوصلگی، آرامش، راز داری، تنبلی نکردن، امانتداری، خویشتن داری، خوش گمانی، خیانت نکردن، پند و نصیحت، سکوت، شجاعت، جوانمردی، عقل، مدارا کردن، نیت، شکرگزاری تشکر، بخل، نفس، خشم، مسئولیت، ارزش انسان، پشتکار، عمل به دانسته ها، حیا، اولویت بندی کارها، کار و تلاش، بندگی، انجام کار خیر، کم گویی، تجربه، یادگیری، تغافل، نعمت ها، رضایت، دشنام ندادن، تهمت، ترس، طمع، تعلیم و تربیت، تقسیم بندی ساعات شبانه روز، حق، عیب جوئی، عجله نکردن، لجاجت، مرز صفات، سوال کردن و ... می باشد.

حرکات بدن بین افراد رد و بدل می شود؛ مانند حالات چهره، نگاه کردن، خنده، گریه و ... در حقیقت رفتارهای غیرکلامی دایره‌ی بسیار وسیعی از رفتارهای انسانی است که پیام‌های ارتباطی را به وجود می‌آورند (۴). با وجود نقش و اهمیتی که زبان و کلام در مناسبات انسانی دارد و در متون دینی و روایی ما نیز بر مهارت‌های گفتاری و شرایط و آداب آن درنگ و تأکید بسیار شده است؛ باید گفت: ارتباط صرفاً فرایندی کلامی و مبادله معانی و پیام‌ها از طریق زبان محسوب نمی‌شود؛ بلکه "پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که ارتباط تا حدود زیادی فرایندی غیرکلامی است (۵). نتایج این پژوهش‌ها ثابت می‌کند که تنها ۳۵ درصد از معانی و پیام‌ها در یک وضعیت خاص ارتباطی از طریق کلام یا زبان به دیگری یا دیگران منتقل می‌شود و ۶۵ درصد باقی مانده در زمره غیرکلامی است (۶).

همچنین با بررسی پژوهش‌ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که در داخل کشور تحقیقی به صورت مستقیم به استلزامات تربیتی تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) پرداخته نشده است در برخی از تحقیقات به صورت ضمنی در مقدمه به آن اشاره‌های شده است از جمله اینکه: جباری در پژوهشی به تأثیر ارتباط‌های غیرکلامی (زبان بدن) در تعلیم و تربیت اسلامی پرداخت (۷). نتایج پژوهش حاکی از این بود که انسان به واسطه حالات و حرکات بدن خویش، یک رسانه تربیتی تمام عیار است و علاوه بر سیستم پیچیده ارتباطات گفتاری، تمام حرکات بدن انسان و شرایطی که او با رفتارهای خود به وجود می‌آورد، می‌تواند بسی بیشتر و غنی‌تر از کلمات حاوی پیام‌های آموزشی و تربیتی باشد. از سویی ارتباطات کلامی و غیرکلامی در خانواده از منظر قرآن کریم و روایات عنوان پژوهش کرمی و همکاران بود (۸). نتایج پژوهش حاکی از این بود که ارتباطات بخش عمده‌ای از زندگی اجتماعی و تعاملات خانوادگی هر فرد را تشکیل می‌دهد. به دلیل نقش زیربنایی خانواده، آشنایی با مولفه‌های ارتباطات خانوادگی اهمیت فراوان می‌یابد. کانال‌های ارتباطات غیرکلامی هم بسیار گسترده است که ابعاد مختلف آن بیشتر در روایات تبیین شده است. نگاه محبت‌آمیز، بوسیدن و نوازش فرزندان، تواضع و خضوع در مقابل والدین و... از مهمترین مولفه‌های ارتباط کلامی در خانواده است. از طرفی نظریه‌های هنجاری و الگوی ارتباط غیرکلامی در نقطه آغاز ارتباطات درون فرهنگی اسلامی عنوان پژوهشی است که توسط همدانی انجام شد. نتایج پژوهش حاکی از این بود که نقطه آغازین در فرآیند ارتباطی دو ارتباط گر، یک موقعیت ویژه است که بر کل فرآیند اثرگذار است. این نقطه دارای مولفه‌هایی کلامی و نیز غیرکلامی است (۹).

در مورد اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر از سه منظر نظری، پژوهشی و کاربردی می‌توان به چند نکته اشاره کرد. از منظر نظری ضرورت پژوهش، می‌توان گفت که با فرهنگ اصیل روابط اجتماعی اسلام، الگوهای رفتاری و سبک ارتباطی انسان مسلمان را در تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی با دقت و باریک بینی بسیار، تبیین و ترسیم کرده است. بی‌گمان، ریشه بسیاری از نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های موجود به عدم پای بندی

و فاصله گرفتن افراد از این الگوهای رفتاری باز می‌گردد (۱۰). از منظر پژوهشی اهمیت بررسی موضوع باید گفت که خلأ پژوهشی موجود در زمینه واکاوی مولفه‌های تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) به منظور ارائه استلزامات تربیتی محسوس است. بررسی نشانه‌های ارتباط غیرکلامی در قرآن کریم و آموزه‌های اسلامی، نشان می‌دهد که خداوند در در موارد متعددی از تکنیک ارتباط غیرکلامی بهره برده و بدین طریق پیام‌هایی را به طور ضمنی و به شیوه‌ای غیرمستقیم، به مخاطبان القا نموده است (۱۱). از این طریق ذهن خواننده به واسطه درگیر شدن با مولفه‌های ارتباط غیرکلامی، نقاط خالی متن را پر کرده و به خوانش جدیدی از متن راه می‌یابد. با بازخوانی آیات قرآن کریم و آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) براساس هر یک از انواع ارتباطات غیرکلامی مذکور، نکات و پیام‌های بسیاری به دست می‌آید که در صورت عدم توجه بدان‌ها، بخش مهمی از پیام‌های الهی مغفول مانده و مورد توجه قرار نمی‌گیرند. نتیجه حاصل از تمامی انواع ارتباطات غیرکلامی آن است که خوانش کلام الهی نه تنها حائز اهمیت است، بلکه چگونگی بیان آنها نیز، پیام‌های متعددی را با خود به همراه دارد و می‌بایست مورد بررسی و واکاوی علمی قرار گیرند. با توجه به ضرورت و اهمیت موضوع مولفه‌های تربیت غیرکلامی باید گفت در بیشتر پژوهش‌هایی که با این موضوع، در کشور انجام شده است صرفاً به ضرورت و اهمیت بهره‌مندی از این توانمندی اشاره شده است، بر همین اساس و علیرغم ضرورت تربیت غیرکلامی، پژوهش و اقداماتی عملیاتی محدودی در زمینه تدوین واکاوی مولفه‌های تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی به منظور ارائه استلزامات تربیتی صورت گرفته است. از بعد کاربردی باید اشاره کرد که یافته‌های پژوهش حاضر علاوه بر تقویت دانش نظری در راستای تربیت غیرکلامی می‌تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف حوزه تربیت غیرکلامی کمک زیادی نماید. همچنین بسترسازی آموزشی در زمینه‌ی واکاوی مولفه‌های تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی می‌تواند جهت ارائه به مراکز تربیتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مراکز تربیتی وزارت آموزش و پرورش، دانشگاه‌های سراسر کشور و دیگر نهادهای مرتبط راهکارهایی در جهت رفع موانع و مشکلات تربیت غیرکلامی و ایجاد برنامه‌ای برای افزایش مهارت‌های تربیت غیرکلامی ارائه دهد. بنابراین به این سوال‌ها پاسخ داده خواهد شد که استلزامات تربیتی تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) چگونه است؟

مواد و روش‌ها

این پژوهش در زمره پژوهش‌های کیفی است که با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی با نظام مقوله‌بندی قیاسی انجام شده است. حوزه پژوهش شامل متون مرتبط با تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) با استفاده از رویکرد هدفمند بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل فیش برداری مرتبط با استلزامات تربیتی تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) بود. در مرحله اول متون مرتبط با آموزه‌های اسلامی (احادیث و

جملات مرتبط با سوال تحقیق پرداخته شد، سپس از پاراگراف های مربوطه کد مفاهیم با روش کدگذاری باز استخراج گردید. در این بخش ۸۵ مفهوم اصلی و ۳۹۲ استلزامات تربیتی همداسته گردیدند که در جدول ۱ قرار گرفتند.

روایات) و جملات مرتبط با هدف اصلی پژوهش انتخاب شدند. روش کدگذاری و پاراگراف به عنوان واحد تحلیل، جهت تجزیه و تحلیل متون استفاده گردید.

یافته ها

برای پاسخ به سوال پژوهش در ابتدا به کاوش استلزامات تربیتی تربیت غیر کلامی در آموزه های اسلامی (احادیث و روایات) و

جدول ۱. استلزامات تربیتی غیر کلامی در آموزه های اسلامی (احادیث و روایات)	
دلالات های تربیتی غیر کلامی در هر محور	مفاهیم اصلی
۱- پرورش ادب در متریبان منجر به فزونی عقل می شود.	ادب
۲- پرورش ادب در متریبان منجر به ارتقای شخصیت می شود.	
۳- پرورش ادب در متریبان باعث خوش زبانی و شرافت و بزرگی انسان می شود.	
۴- پرورش ادب در متریبان بهترین میراث پدران است و برخاندان آدمی ارجحیت دارد.	
۵- پرورش ادب در متریبان باعث شرافت خانوادگی، برتری می شود.	
۶- پرورش ادب در متریبان سبب آسودگی و آرامش و پیشرفت در زندگی است.	
۷- پرورش ادب نتیجه تحمل سختی هاست.	
۸- زینت و آراستگی عقل به ادب انسان است.	
۹- معیار ارزشمندی انسان ادب است.	
۱۰- ادب نیکو باعث خوش زبانی.	
۱۱- انسان با ادب هر آنچه بر خود نمی پسندد بر دیگران هم نمی پسندد.	بازی با کودک
۱۲- قرین شدن ادب با عقل باعث سودمندی انسان می شود.	
۱۳- پرورش ادب در متریبان باعث ریاست و سروری متریبی می گردد.	
۱۴- نقش و اهمیت بازی با کودک در پرورش استعداد های کودکان	
۱۵- نقش بازی با کودکان در پرورش بردباری در بزرگسالی ایشان.	
۱۶- طبیعی بودن بازیگوشی در کودکان در سنین کودکی	
۱۷- نقش همبازی شدن بزرگسالان با کودکان در پرورش استعداد های آنان	
۱۸- احترام و رعایت به احساسات متریبان	عبرت
۱۹- پرورش حس عبرت آموزی متریبان با مطالعه تاریخ گذشتگان	
۲۰- مطالعه تاریخ منجر به عبرت از اقوام و ملل پیشین می شود.	
۲۱- فایده عبرت آموزی رستگاری و خوشبختی است.	
۲۲- آرزوهای طولانی باعث هلاکت پیشینان بوده است.	
۲۳- پرورش عبرت آموزی در متریبان با نگرش به خوی بد دیگران و انجام ندادن آن	
۲۴- پرورش حس نوع دوستی در متریبان	
۲۵- پرورش استعداد های کودکان با مهر و محبت ممکن می شود.	
۲۶- مهر و محبت به کودک باعث ثواب و شادی در قیامت و سبب رحم و شفقت خداوند است.	
۲۷- لزوم مهر و محبت کودک و توجه به احساسات کودک	
۲۸- ترحم و مهربانی به کودک و دوست داشتن آنان از برترین کارهاست.	محبت و احترام
۲۹- محبت به کودکان اجرا آزاد کردن بنده را دارد و موجب خوشحالی خداوند است.	
۳۰- عدم تبعیض و رعایت مساوات و برابری بین فرزندان و متریبان	
۳۱- آموزش و رفتار با ملاطفت با کودکان	
۳۲- بوسیدن فرزند ریشه در محبت قلبی دارد باعث بالا رفتن درجه ای انسان می شود.	
۳۳- محبوب ترین خانواده ها مهربان ترین آن ها به کودکان است.	
۳۴- آموزش آداب نیک از وظایف والدین و مربیان است که سبب آموزش انسان می شود.	

۳۵- ریشه بد زبانی از بی محبتی انسان است.	
۳۶- مشورت کردن دارای حدودی است.	
۳۷- برکت و توفیق الهی در مشورت کردن با افراد خردمند است.	
۳۸- مخالفت انسان و عمل نکردن به آن پس از مشورت کردن دچار حیرت و سردرگمی می شود و باعث سقوط و هلاکت انسان است.	
۳۹- مشورت کردن انسان با افراد جاهل خطرناک است.	
۴۰- برتری ایده و نظر انسان کهنسال به خاطر تجربه نسبت به جوانان.	
۴۱- نتیجه مشورت نکردن پشیمانی است و نتیجه مشورت کردن مصونیت از خطا و اشتباه است.	مشورت
۴۲- ستوده شدن و پیروزی در کارها در اثر مشورت کردن	
۴۳- بهترین مشاورین با تجربه ترین آن هاست از ویژگی های مشاور خوب عقل سلیم، علم و بینش، تجربه، حس خیرخواهی و تقوی، امانت و صداقت است.	
۴۴- لزوم مشورت کردن در کارها که باعث پشتگرمی و مشارکت عقول صاحب نظران است.	
۴۵- پیروی کردن از اندیشه های دیگران در بن بست های فکری و رسیدن به اهداف در مشورت کردن	
۴۶- با انسان حریص و طماع مشورت نکردن و اعتماد به مشورت بانسان عاقل و دلسوز	
۴۷- لزوم مشورت کردن قبل از تصمیم گیری	
۴۸- نشانه سپاسگزاری انسان از نعمت عقل، مشورت دادن به دیگران است.	
۴۹- با مشورت کردن انسان متوجه خطاهای خود می شود و از مشورت کردن کسی متضرر نمی شود.	
۵۰- برای انسان پشیمانی مانند مشورت وجود ندارد، با مشورت کردن نظرات دیگران را در اختیار داریم.	
۵۱- معذوریت انسان، پس مشورت کردن در صورت شکست کاری	
۵۲- وظیفه مشاور حداکثر تلاش درباره رای خود است و موفقیت در کار را ضامن نبودن.	
۵۳- با افراد خردمند مشورت کردن، زیرا که به درستی مشورت می دهند	
۵۴- لزوم قناعت در زندگی و نیکو بودن قناعت در زندگی	
۵۵- قناعت در زندگی موجب خویشتن داری، توانگری است	
۵۶- قناعت همانند گنج و ثروتی بی انتهاست.	قناعت
۵۷- برتر بودن زندگی همراه با قناعت و برنامه ریزی به زندگی همراه با ثروت و اسراف است.	
۵۸- پابندی به قناعت همت بلند می طلبد و کسی که قناعت ندارد حریص و سیری ناپذیر است.	
۵۹- عزت نفس نتیجه قناعت کردن است.	
۶۰- بخشش عمل زیبایی است	
۶۱- در آموزه های اسلامی سفارش زیادی به بخشندگی و نیکوکاری شده است.	
۶۲- از عوامل مهم دوستی با مردم احسان و نیکوکاری به آنان است.	بخشندگی
۶۳- سفارش به بخشندگی و احسان و نیکوکاری.	
۶۴- گره گشایی از کار مردم باعث فرج و گشایش در کار است	
۶۵- لزوم داشتن صفت وفای به عهد در مریبان و پرورش وفای به عهد در متریبان	
۶۶- بالاترین دور اندیشی وفای به عهد است.	وفای به عهد
۶۷- نشانه ی ایمان، وفای به عهد است.	
۶۸- متریبان در برابر کودکان تخلف در وفای به عهد نداشته باشند.	
۶۹- پرورش حس عبادت در کودکان توسط مریبان	
۷۰- فطرت کودکی بر یگانگی خداوند است، توصیه به نماز در سن ۷ سالگی و روزه در ۹ سالگی کودک توسط والدین و مریبان	
۷۱- توجه مریبان به تدریجی بودن آموزش عبادت به کودک و لزوم توجه به قدر توان کودک از او انتظار داشته باشند.	آموزش اعمال عبادی به کودک
۷۲- آموختن قرآن به کودکان سبب نورانی شدن چهره و لباس هایی نورانی در قیامت می شود.	
۷۳- تربیت کودک با دستورات الهی ممکن است و با دستورات غیر خدایی تربیت ممکن نیست.	

۷۴- پاداش و لطف خداوند شامل کسی است که فرزندش را در نیکو شدن یاری دهد و برای فرزندش دعا کند تا رابطه اش با خدا برقرار کند.	
۷۵- پرورش حس آمادگی در کودک برای انجام اعمال و عبادات دینی توسط مربیان.	
۷۶- محبوبیت بندگان در پایداری به دستورات الهی است.	
۷۷- پرورش احساس عشق به پیامبر و خاندان او و خواندن قرآن به متریان.	
۷۸- همنشین بد بر انسان، تأثیرات سوء دارد. همنشین و دوست خوب نعمت و همنشین بد باعث بدبختی است.	
۷۹- آموزش دوستیابی به کودکان و لزوم دوری از بدان و نزدیک شدن به افراد خوب و شایسته و کسی که ما را به یاد خدا می اندازد	
۸۰- آموزش دوستیابی به متریان و لزوم دوستی با کسی که گفتارش بر دانش ما بیفزاید و رفتارش ما را به قیامت ترغیب کند .	
۸۱- دوست خوب بهترین پشتیبان انسان و سبب آرامش و سیر مشکلات است.	
۸۲- دوستی با دانشمندان موجب فزونی دانش و ادب انسان است.	
۸۳- دوستی نکردن با افراد محروم از ادب و کسی که انسان را خوار می کند	همنشین
۸۴- از عوامل دوستی مردم با آدمی ، خوش اخلاقی ، گذشت ، احسان و نیکوکاری و سلام کردن است.	
۸۵- قطع ارتباط دوستی با انسان جاهل سبب دوستی با انسان عاقل است .	
۸۶- با سخن نیک در میان مردم صلح و دوستی بیاندازید	
۸۷- قدرتمندی در یافتن دوست خوب است و تلاش در جهت افزایش تعداد دوستان	
۸۸- دوستی با همنشین بد باعث متضرر شدن انسان است.	
۸۹- با دشمن دوست خود دوستی کردن سبب ضرر و خسران است.	
۹۰- اظهار دوستی به دوست خوب باعث بهره مندی بیشتر دوستی و اظهار میل به دوست بد سبب خواری انسان می شود .	
۹۱- لزوم اهمیت انتقاد بدون سرزنش	
۹۲- سرزنش زیاد باعث لجبختی در کودک می شود .	سرزنش کردن
۹۳- در صورت سرزنش مومن خود بدان گناه مرتکب می شویم .	
۹۴- با عادات کردن به گفتار خوب از سرزنش شدن مصون شدن.	
۹۵- پرورش و تربیت کودک بر طبق مراحل رشد کودکی مطابق با آموزه های اسلامی ، هفت سال اول سروری ، هفت سال دوم فرمانبرداری ، هفت سال سوم زمان همکاری اوست.	
۹۶- تدریجی بودن آموزش کودکان توسط متریان	آموزش کودکان بر اساس مراحل رشد کودک
۹۷- هفت سال اول کودکی بازی کند ، هفت سال دوم آموزش خواندن و نوشتن ، هفت سال سوم آموزش حلال و حرام به کودک	
۹۸- کودک در هفت سال تربیت می شود و هفت سال به کار گرفته می شود .	
۹۹- سهولت آموزش در کودکی نسبت به بزرگسالی به دلیل سرعت بالای کودکان به کار خیر	
۱۰۰- غنیمت شمردن فرصت آموزش کودک قبل از گمراهی ایشان توسط مخالفان	
۱۰۱- لزوم حسن معاشرت مربیان با کودکان در امر آموزش	
۱۰۲- ذهن نوجوان همچون زمین خالی مساعد آموزش است.	ذهن
۱۰۳- یادگیری در کودکی با سرعت بالایی همراه است.	
۱۰۴- پرورش اعتماد به خدا و توکل به او در کارها در متریان	توکل به خدا
۱۰۵- توکل به خدا باعث آسان شدن سختی ها ، رفع دشواری ها و از عبادات الهی است.	
۱۰۶- مسئولیت متریان در قبال کودکان ادب نیکوی وی ، هدایت به سوی خدا و فرمانبرداری از او، یاری دادن کودکان و آموختن آداب نیک است.	مسئولیت والدین و مربیان
۱۰۷- مهر و رافت خداوند شامل حال کسی است که فرزندش را در نیکو شدن یاری کند و برای او دعا کند تا رابطه اش با خدا برقرار باشد .	

۱۰۸- مومن در قبال خود مسئول است. از سایر حواس انسان و چگونگی استفاده از آن و باورها و علایقش سوال خواهد شد.	
۱۰۹- آموختن ادب و دانش به کودکان سپری از آتش جهنم است.	
۱۱۰- مومن در مقابل خانواده خود مسئولیت دارد، آمرزش خداوند در اثر گرامی داشتن کودکان و آموزش آداب نیکو به کودکان	
۱۱۱- پرورش حس مسئولیت پذیری و اطاعت از خدا در متربیان	
۱۱۲- ناپایدار بودن ظلم و ستم	ظلم و ستم
۱۱۳- آموزش مهارت های زندگی مطابق به زمان (آموزش شنا، تیراندازی) در متربیان توسط والدین و مربیان	آموزش مهارت و حرفه
۱۱۴- صداقت باعث روسپیدی انسان و دروغ گویی سبب روسپاهی انسان است	
۱۱۵- از صفات مومن راستگویی است و راستگوی واقعی کسی است که دروغ دیگری را براساس راستگویی خویش راست می پندارد.	
۱۱۶- کامل شدن عقل با راستگویی ممکن است.	صداقت
۱۱۷- راستی و صداقت بر انسان مبارک و دروغ گویی شوم است.	
۱۱۸- پرورش حس راستگویی در متربیان و اعتقاد به راستگویی زیباترین اخلاق و ادب است.	
۱۱۹- محبوبیت ترین بنده راستگوترین آن هاست.	
۱۲۰- پرورش نیکو سخن گفتن در متربیان، نرم گویی، به موقع سخن گفتن، سخن به حق گفتن بهتر از سکوت بر باطل است.	
۱۲۱- بهترین صدقه نگه داشتن زبان است و انفاق نگه داشتن زیادی گفتار است.	
۱۲۲- گفتار نیک باعث افزایش ثروت و روزی و معروفیت انسان و زیاد شدن طرفداران انسان است و باعث محبوبیت در خانواده و ورود به بهشت و باعث تاخیر مرگ می شود	
۱۲۳- خوشبختی با گفتار نیک ممکن می شود، شنیدن سخن نیک در اثر گفتار نیک است.	
۱۲۴- اجازه ندادن به عادت گفتار زشت و کردار زشت در متربیان	گفتار نیک
۱۲۵- سود بردن مومن از سخن گفتن و با سکوت سالم می ماند.	
۱۲۶- گفتار بیپوده باعث شرآدمی است و مهار نکردن گفتار باعث پشیمانی انسان است.	
۱۲۷- بر زبان راندن سخن زشت باعث دور شدن انسان شریف از آدمی است و جمع شدن انسان های فرومایه است.	
۱۲۸- سخن سودآور سخنی است که در آن یاد خدا شده باشد، سخن سالم سخنی است که می گوید خدا رادوست دارد و سخن پزمرده سخنی است که به مسخره مردم می پردازد.	
۱۲۹- پرورش حس گمان بردن به دیگران در متربیان و دوری از گمان های بی پایه و اساس	
۱۳۰- پرورش صفت مثبت اندیشی در برابر سخن دیگران و فال بد نزدن در متربیان	مثبت اندیشی
۱۳۱- فال نیکو زدن و خودداری از سوء ظن به مردم که باعث راحتی جان می شود.	
۱۳۲- پرورش صفت بردباری در متربیان و پرهیز دادن از بداخلاقی و بی تابی در مشکلات	
۱۳۳- صبر نشانه ی ایمان و عقیده استوار به خدا و میوه آن ادب است	
۱۳۴- بردباری موجب دفع جهالت نادان است	
۱۳۵- از شعب عدالت صبر و بردباری است.	صبر
۱۳۶- زینب بخشیدن ادب با بردباری ممکن می شود.	
۱۳۷- در مقابل زحمت برادران دینی صبور بودن.	
۱۳۸- پرورش روحیه انفاق در متربیان	
۱۳۹- انفاق زیادی مال و نگه داشتن زیادی گفتار است.	انفاق و کمک
۱۴۰- بهترین انفاق همدردی با دیگران است.	
۱۴۱- پرورش روحیه ی انصاف در متربیان	
۱۴۲- انصاف بالاترین ارزش است و به معنای عدالت داشتن است.	انصاف داشتن
۱۴۳- پرورش صفت منصف بودن با کسی که به انسان ظلم کرده در متربیان	

۱۴۴- انصاف به معنی پرهیز کردن از آنچه که برای دیگران نمی پسندید برای خود هم نپسندیدند و گشاده رویی در برخورد با دوستان و با عدالت رفتار کردن در برخورد با دشمنان است.	
۱۴۵- عدم تنبیه بدنی در تعلیم و تربیت کودکان	تنبیه نکردن کودک
۱۴۶- قهر کردن با کودک و طولانی نشدن قهر یکی از موارد تنبیه کودک است.	
۱۴۷- پرورش صفت تواضع در متربیان که نردبان شرافت و بزرگی انسان است.	تواضع
۱۴۸- نشانه تواضع، هر آنچه برای خود دوست داری دیگران انجام دهند تو نیز برای دیگران انجام دهی.	
۱۴۹- افضل ترین مردم کسی است که با وجود رفعت مقام متواضع هستند.	
۱۵۰- پرورش روحیه تدبیر و برنامه ریزی در زندگی در متربیان	
۱۵۱- آموزش اهمیت نقش برنامه ریزی در متربیان	
۱۵۲- تدبیر و برنامه ریزی از صفات پسندیده و نشانه ی دینداری است.	
۱۵۳- احتیاط در کارها و دوراندیشی در کارها و نلغزیدن در راه با برنامه ریزی ممکن است. نقش برنامه ریزی در زندگی مهم است.	
۱۵۴- حقیقت خرد دور اندیشی است، پیروزی در سایه دوراندیشی است دوراندیشی به معنای روشن کردن جوانب امر است.	تدبیر
۱۵۵- سفارش به ممنوعیت و منع اقدام نسنجیده است	
۱۵۶- دشمن شجاعت رها کردن دوراندیشی است،	
۱۵۷- احتیاط و دوراندیشی بزرگترین پشتیبان انسان است.	
۱۵۸- بررسی و سنجش جوانب امر و قاطعیت در انجام کار پس از تامل و دور اندیشی در کار	
۱۵۹- برتری برنامه ریزی و قناعت در زندگی از ثروت همراه با اسراف کردن.	
۱۶۰- خودداری از تصمیم گیری هنگام حیرت در گمراهی بهتر از اقدام ترسناک است.	
۱۶۱- دوراندیشی و احتیاط با اندیشیدن و سنجیدن به دست می آید.	
۱۶۲- پرورش روحیه ی دوری از اسراف در متربیان	اسراف نکردن
۱۶۳- پرورش روحیه ی استفاده از فرصت ها در متربیان موجب غنیمت شمردن فرصت های باقیمانده می شود	
۱۶۴- نقش از دست دادن فرصت ها در زندگی انسان و باعث ایجاد غم و اندوه در انسان می شود	استفاده از فرصت ها
۱۶۵- غنیمت شمردن فرصت تربیت در کودکی و نوجوانی فرزند قبل از گمراهی توسط مخالفان	
۱۶۶- از دست دادن فرصت ها نشانه ی نادانی است.	
۱۶۷- فرصت ها به سرعت از دست می روند	
۱۶۸- پرورش روحیه ی تقوای الهی در متربیان	تقوا
۱۶۹- افزایش دانش سبب افزایش ادب و ترس از پروردگار می شود.	
۱۷۰- تقوا و خداترسی باعث می شود انسان نافرمانی خدا را نکند.	
۱۷۱- پرورش نظم و انضباط در متربیان با هدف نظم فردی و اجتماعی	نظم
۱۷۲- تاثیر نظم در زندگی فردی و اجتماعی انسان	
۱۷۳- پرورش استعدادها و نپرداختن به کارهای بیهوده در متربیان	نپرداختن به کار بیهوده
۱۷۴- پرداختن به کارهای غیرمهم موجب گم کردن هدف می شود و ما را از پرداختن به کارمهم بازمی دارد. کار بیهوده باعث از بین رفتن کار ضروری، تباه شدن عمر و خواری انسان می شود.	
۱۷۵- انسان عاقل کار بیهوده انجام نمی دهد و چیزهایی که ماندگار نیست را جمع آوری نمی کند. لحظات عمر را به بیهودگی از دست نمی دهد و صرف طاعت خدا می کند	
۱۷۶- بهترین افراد کسی است که کار بیهوده نمی کند.	
۱۷۷- آسایش زندگی در کار بیهوده نکردن است. ترک کارهای بیهوده باعث جذب به کارهای سودمند است.	
۱۷۸- سخنان بیهوده باعث رفتن آبروی انسان می شود.	
۱۷۹- پرورش و عادت دادن به انجام کارهای خوب در متربیان	عادت به کارهای خوب
۱۸۰- عادت انجام کاری در نهان موجب آشکار شدن در میان جمع است.	

۱۸۱- در اثر تکرار انجام کارهای نا زیبا، عادت شده و این کارها لذت بخش می شوند.	
۱۸۲- تمرین و ممارست در اجازه ندادن به خود به گفتار زشت و کردار زشت.	
۱۸۳- لزوم و اهمیت ترک عادت های ناپسند و چیره شدن بر عادات ناپسند	
۱۸۴- ترک عادت های ناپسندشوار است و تغییر عادت ها موجب آسان شدن طاعت ها می شود.	
۱۸۵- انجام رفتار نیک سبب اهل نیکوکاران شدن انسان می شود.	
۱۸۶- پرورش روحیه ی عدالت و عدالت خواهی در متریان	
۱۸۷- عدالت باعث موجب برکت ، دوری از حق کشی است.	
۱۹۰- عدالت به معنای در برخورد با دوستان گشاده رو باش و در برخورد با دشمن با عدالت و انصاف رفتار کن .	
۱۹۱- عادل ترین مردم کسی است بیشتر از دیگران به حق داوری کند.	عدالت
۱۹۲- عدالت چهار قسمت دارد فهم عمیق ، شکوفایی دانش، حکمت و بردباری.	
۱۹۳- پرورش بصیرت و آگاهی در امور زندگی در متریان	
۱۹۴- بصیرت داشتن نعمت بزرگی است، عبرت گرفتن از تاریخ باعث بصیرت انسان می شود. انسان با بصیرت از عبرت ها بهره می گیرد.	بصیرت
۱۹۵- هدایت در سایه ی بصیرت داشتن. با بصیرت ، عبرت حاصل می شود .	
۱۹۶- پرورش متریبانی بصیر که با دیدن دنیا و تجارب آن در راه روشن حرکت کند.	
۱۹۷- پرورش حس علم اندوزی در متریان و نقش و جایگاه علم در زندگی انسان	
۱۹۸- دانش میراثی گرانبهاست. از تولد تا مرگ به دنبال دانش رفتن ، شرم نکردن از آموختن.	
۱۹۹- اهمیت علم بیشتر از شب زنده داری است. برتری مجلس علم بر مجلس عبادت	
۲۰۰- یادگیری دانش از دیگران، کسب علم از کسب مال واجب تر است.	علم
۲۰۱- داناترین مردم آن است که علم مردم را فرا بگیرد و به علم خود اضافه کند.	
۲۰۲- فهمیدن باعث عالم شدن می شود.	
۲۰۳- از شعب عدالت حکمت و دانش است .	
۲۰۴- دانش و سخن نیکو راصرف نظر از این که گوینده آن کیست ، آموختن.	
۲۰۵- پرورش روحیه اخلاق نیکو در متریان	
۲۰۶- خوش اخلاقی یعنی این است که انسان راضی باشد اگر دنیا به او رو کرد و اگر دنیا به او رو نکرد خشمگین نشود. خوش اخلاقی موجب الفت میان دوستان می شود.	
۲۰۷- آسان شدن حساب قیامت با اخلاق نیکو	
۲۰۸- اخلاق نیک باعث نرم شدن گفتار است .	
۲۰۹- محبوبترین افراد خوش اخلاق ترین آن هاست. خوش اخلاق ترین مردم ، کسانی هستند که نرمخو و بی آزارند. ، با دیگران انس می گیرند و از دیگران انس و الفت می پذیرند.	
۲۱۰- افزایش روزی در اثر خوش اخلاقی است. خوش اخلاقی در اسلام زینت مردم است.	
۲۱۱- پرهیز از بداخلاقی و بی تابی و خسته شدن خانواده از شخص بد اخلاق	
۲۱۲- مبعوث شدن پیامبر به مکارم الاخلاق و کامل نمودن اخلاق نیک است.	اخلاق نیکو
۲۱۳- امکان وجود خصلت های نیک در کسی که خصلت نیک دیگری دارد.	
۲۱۴- خداوند انسان خوش اخلاق را دوست دارد. آسان شدن حساب باخوش اخلاقی ممکن می شود.	
۲۱۵- نشانه های خوش اخلاقی، روی گشاده، زبان نرم، دل مهربان و دست دهنده است.	
۲۱۶- خوش اخلاقی باعث برکت است.	
۲۱۷- بد اخلاقی باعث تباه شدن عمل ، ضایع شدن عمل می شود و روزی تنگ در اثر بد اخلاقی است. منقورتر از بد اخلاقی نیست.	
۲۱۸- اخلاق خوش باعث می شود که بتوان در میان مردم زندگی کرد و باعث محبوبیت انسان می شود .	
۲۱۹- با خوش اخلاقی و نیت خوب به اهداف خود رسیدن و سبب امنیت و روزی زیاد می شود.	
۲۲۰- به سختی به دست آمدن صفات اخلاقی و آسان از دست دادن آن ها	

	۲۲۱- از عوامل دوستی مردم با آدمی ، خوش اخلاقی است.
	۲۲۲- در برخورد با دوستان گشاده رو بودن
	۲۲۳- اخلاق خوب بر انسان ذلیل و یا اخلاق بد بر انسان عزیز تاثیر می گذارد.
سلام کردن	۲۲۴- پرورش صفت سلام دادن در برخورد با دیگران به متریبان ، عادت به سلام دادن
	۲۲۵- از عوامل دوستی با مردم سلام دادن است که باعث ازدیاد دوستان می شود .
	۲۲۶- پرورش تفکر در متریبان
	۲۲۷- تفکر مداوم درباره خداوند ، عبادت است. یک ساعت تفکر بالاتر از هزار سال عبادت است. زیادی عبادت در تفکر در کار خداست.
تفکر	۲۲۸- عادت به اندیشه کردن قبل از اقدام به کاری در متریبان
	۲۲۹- تفکر موجب حیات قلب انسان بصیرمی شود و کلید در حکمت است.
	۲۳۰- اندیشه همانند آینه ای صاف است
	۲۳۱- دوراندیشی و احتیاط با اندیشیدن و سنجیدن به دست می آید.
	۲۳۲- تشویق متریبان در داشتن هدف در امور زندگی توسط مربیان
داشتن هدف	۲۳۳- رمز موفقیت در کارها در داشتن نیت و داشتن هدف است.
	۲۳۴- پرداختن به کار بیپهوده موجب گم کردن هدف می شود.
پرهیز از بی حوصلگی	۲۳۵- پرهیز از بی حوصلگی که موجب عدم شکیبایی بر حق می شود.
	۲۳۶- پرورش حس آرامش در متریبان
	۲۳۷- تاثیر مثبت آرامش در کارهای انسان
	۲۳۸- امنیت باعث آسایش و آرامش انسان است.
آرامش	۲۳۹- آرامش نشانه عقل است ووقار و متانت نشانه بزرگی انسان است.
	۲۴۰- راحتی و آسایش زندگی در ساده زیستی است.
	۲۴۱- انصاف سبب آرامش انسان است
	۲۴۲- آرامش در زندگی توأم با صلح و صفا در کنار دیگران برادران دینی است.
	۲۴۳- ترغیب و تشویق متریبان به رازداری
	۲۴۴- سینه مومن صندوقچه اسرار است. سکوت و رازداری گوشه ای از خوشبختی است.
	۲۴۵- قدرتمندی با نگه داشتن راز خود ممکن می شود. فاش کردن راز باعث خسران انسان است.
	۲۴۶- نقش رازداری در کارهای زندگی انسان
راز داری	۲۴۷- اندیشیدن و سنجیدن با رازداری به وجود می آید.
	۲۴۸- افشاگری کفر است. کسی که افشای اسرار می کند با قاتل شریک است.
	۲۴۹- هر شخصی در نگهداری اسرار خود بر دیگران سزاوارتر است.
	۲۵۰- هرچه از دشمن پنهان می داری ،دوست توهم بر آن آگاهی نیابد..
	۲۵۱- ناتوانی در رازداری دیگران توسط کسی که توانایی نگهداشتن راز خود را ندارد
	۲۵۲- تشویق و ترغیب به تنبلی نکردن در متریبان
تنبلی نکردن	۲۵۳- از سستی و تنبلی در کارها پرهیزید.
	۲۵۴- تنبلی موجب ادا نکردن حق می شود .
	۲۵۵- پرورش روحیه ی امانت داری در متریبان
	۲۵۶- نشانه درستی ایمان ،امانتداری و وفای به عهد است.
امانتداری	۲۵۷- محبوبترین بندگان کسی است که امانت داری امین و درستکار باشد.
	۲۵۸- از صفات مومن امانتداری است. آدمی از چنین شخصی انسان در امان است
	۲۵۹- از سعادت انسان ،علاقتمندی به امانت و امانتداری است.
	۲۶۰- پرورش حس خویشتن داری در متریبان
خویشتن داری	۲۶۱- برترین ادب ها خویشتن داری است.
	۲۶۲-خویشتن داری به وقت ترس و میل بالاترین ادب است.
خوش گمانی	۲۶۳- پرورش خوش گمانی به دیگران در متریبان

۲۶۴- خوش بینی یکی از مصادیق عبادت است و بالاترین مرتبه تقوا خوش بینی است.	
۲۶۵- حسن ظن به برادران دینی باعث صفای دل می شود. نسبت به کسی که حسن ظن دارد خوش بین بودن .	
۲۶۶- گمان نیکو داشتن به شخصی که او را امین می دانید.	
۲۶۷- پرهیز از رفتن به جاهای بد زیرا سبب آماج تهمت و بدگمانی می شود.	
۲۶۸- انسان شکاک بیمار است و کسی که بدگمان است باطن بدی دارد.	
۲۶۹- از کسی که به او گمان بد داری خیر خواهی نخواهید.	
۲۷۰- خوش بینی و نداشتن سوءظن از دستورات الهی است.	
۲۷۱- سخن برادر دینی ات را حمل بر خیر کنید و هیچگاه بد بین نباشید.	
۲۷۲- پرهیز از خیانت کردن	خیانت نکردن
۲۷۳- عدم اطمینان به شخص خائن	
۲۷۴- انسانی که عاقل نیست پند گرفتارش اندک است.	پند و نصیحت
۲۷۵- نصیحت کردن در حضور دیگران موجب خرد شدن شخصیت می شود .	
۲۷۶- انسان مومن یا سخن خیر می گوید یا سکوت می کند.	
۲۷۷- سکوت حکمت است و باعث سلامت انسان است.	سکوت
۲۷۸- سکوت و رازداری موجب خوشبختی است.	
۲۷۹- انسان مومن یا سخن خیر می گوید یا سکوت می کند.	
۲۸۰- زیادی دورانیشی و احتیاط ترسویی و بزدلی است .	شجاعت
۲۸۱- پرورش روحیه ی جوانمردی در مترپیان	
۲۸۲- جوانمردی بهترین فضیلت هاست و جوانمردی هر کس به اندازه عقل اوست.	جوانمردی
۲۸۳- کامل شدن مروت و جوانمردی در دانا شدن در دین ،میانه روی درزندگی ، صبر در مصیبت ها ، تلخی نکردن در دیدن سختی برادران دینی	
۲۸۴- بالاترین درجه عقل تشخیص اخلاق از یکدیگر و سرکوب اخلاق زشت و آشکار کردن اخلاق خوب است.	
۲۸۵- هیچ ثروتی مانند عقل نیست و هیچ فقری مانند جهل و نادانی نیست.	عقل
۲۸۶- درخشش عقل با ادب است و انسان عاقل نیازمند به داشتن ادب است.	
۲۸۷- نیازمندی عقل به ادب است و ادب هر شخص نمودی از عقل اوست.	
۲۸۸- بزرگترین بی خردی فریب خوردن است.	
۲۸۹- مدارا کردن در زمانی که راه تدبیر بسته است.	مدارا کردن
۲۹۰- خلوص نیت داشتن موجب دوام کار است.	
۲۹۱- خلوص نیت واقعی انسان ترک گناه است.	
۲۹۲- امنیت و روزی زیاد در نتیجه نیت خوب و اخلاق خوب است.	
۲۹۳- اعمال انسان بازتاب نیت، خواسته های اوست.	نیت
۲۹۴- خالصانه کار کردن و نداشتن ریا ، کار را برای خدا کردن	
۲۹۵- خلوص نیت داشتن و فنا پذیری کار غیر مخلصانه.	
۲۹۶- با نیت خوب و اخلاق خوب به هر آنچه خواهید می رسید.	
۲۹۷- توفیق در کنار نیت خوب	
۲۹۸- پرورش روحیه شکر گزاری از خداوند و تشکر از دیگران در مترپیان	
۲۹۹- اهمیت و لزوم تشکر از دیگران	
۳۰۰- شکر نعمت از خود نعمت بالاتر است	
۳۰۱- محبوبیت انسان شکور در نزد خدا	شکرگزاری تشکر
۳۰۲- شکر نعمت موجب فراوانی نعمت می شود و به وسیله شکر به بند بکشید.	
۳۰۳- کسی که از مردم سپاسگزاری نکند خدا را سپاسگزاری نکرده است.	
۳۰۴- شکر نعمت موجب فراوانی نعمت می شود و شکر نکردن نعمت موجب از دست دادن آن نعمت می شود.	
۳۰۵- کسی که از دیگران قدرشناسی نکند از خدای نیز تشکر نمی کند.	
۳۰۶- قدرشناسی از برادر مومن با به زبان آوردن خوبی های وی	

۳۰۷- تشکر از کسی که از تو ناخشنود است باعث رفع ناراحتی او میشود.	
۳۰۸- تشکر نکردن دیگران موجب ناامیدی نشود.	
۳۰۹- در صورت عدم توانایی جهت جبران محبت دیگری از او تشکر زبانی کنید.	
۳۱۰- شکرگزاری خوشبختی است. سیاستگزاری یعنی کار خوب را با کار خوب بیشتری جبران کرد.	
۳۱۱- کیفی کفران نعمت زود دامن گیر انسان می شود.	
۳۱۲- صبر و سیاستگزاری از ایمان است.	
۳۱۳- منشا ترس و بخل و طمع سوءظن و بدگمانی است.	بخل
۳۱۴- منقورتر از بخل و بد اخلاقی نیست.	
۳۱۵- پرورش خوشتن شناسی و ارزیابی خویش در متریبان	
۳۱۶- محاسبه نفس قبل حسابرسی، برنامه روزانه حسابرسی داشتن.	
۳۱۷- اقدام به تزکیه نفس و خوش اخلاقی	نفس
۳۱۸- نفس انسان، آدمی را به بی ادبی سوق می دهد.	
۳۱۹- پیروی از هوا و هوس موجب ضلالت و گمراهی است.	
۳۲۰- سفارش آموزه های اسلامی به رعایت عدالت در هنگام خوشحالی و خشم.	
۳۲۱- هنگام خشمگین شدن ادبی وجود ندارد.	خشم
۳۲۲- دلیری انسان به فرو بردن خشم است	
۳۲۳- انسان مسئول ادب کردن نفس خویش است.	
۳۲۴- قبول مسئولیت به اندازه توانایی های انسان.	مسئولیت
۳۲۵- تعهد و مسئولیت نسبت به برادران دینی خود	
۳۲۶- قیمت انسان جز به بهشت نیست پس جز به بهشت نفروشید.	ارزش انسان
۳۲۷- ارزش انسان به وسیله ادب سنجیده می شود.	
۳۲۸- پرورش روحیه ی پشتکار و مداومت در کارها در متریبان	
۳۲۹- لزوم داشتن پشتکار و مداومت در کارها	پشتکار
۳۳۰- از محبوب ترین کارها پشتکار و مداومت در کارهاست.	
۳۳۱- پیشرفت در زندگی، یکسان نبودن دو روز انسان	
۳۳۲- پرورش عمل به دانسته ها در متریبان	
۳۳۳- ضرورت عمل به دانسته ها و نقش آن در زندگی و لزوم عمل به علم	عمل به دانسته ها
۳۳۴- هنگامی دین کامل است که علم آموخته شود و به آن عمل شود.	
۳۳۵- بدون عمل به آخرت امیدوار نباش.	
۳۳۶- پرورش حیا در متریبان و اهمیت و نقش حیا در زندگی انسان	
۳۳۷- حیا زینت اسلام است و حیا از نشانه های ایمان است.	حیا
۳۳۸- خداوند انسان با حیا و بردبار را دوست دارد.	
۳۳۹- از حیا خیر و خوبی برمی آید.	
۳۴۰- پرورش روحیه ی اولویت بندی در کارها در متریبان	اولویت بندی کارها
۳۴۱- نقش اولویت بندی در کارها کارها	
۳۴۲- پرورش روحیه ی کار و تلاش و کوشش در زندگی در متریبان	
۳۴۳- واجب بودن کار و تلاش بر هر مسلمان	
۳۴۴- بیشترین عبادت کار و تلاش است.	
۳۴۵- سعادت و خوشبختی در پابندی به حق، دوری از باطل و تلاش و جدیت در کار است.	کار و تلاش
۳۴۶- ارزش مداومت در کارها	
۳۴۷- ارزش اعمال کم توأم با نشاط نسبت به کار زیاد بدون نشاط	
۳۴۸- کار کم با دوام بهتر از کار زیاد بی دوام است.	
۳۴۹- آمرزش بعضی از گناهان با جدیت و تلاش و در طلب معیشت بودن حاصل می شود	
۳۵۰- انضباط اجتماعی در کارها داشتن یعنی هر کاری در زمان خود انجام بدهید.	

۳۵۱- پرورش روحیه بندگی کردن در متربیان	بندگی
۳۵۲- ادب بنده این است که روزی ده خود را خدا بداند.	
۳۵۳- ترغیب و تشویق متربیان به انجام کار خیر	انجام کار خیر
۳۵۴- توفیق انجام کار خیر از خوشبختی انسان است	
۳۵۵- سخن اندک سودمند است و زیاد آن مضر است.	کم گویی
۳۵۶- کم گویی آسایش و سبکباری و تخفیف گناهان است.	
۳۵۷- پرورش روحیه تجربه اندوزی در زندگی در متربیان	تجربه
۳۵۸- عقل ، پند گرفتن از تجربیات دیگران است.	
۳۵۹- عقل ، پند گرفتن از تجربیات دیگران است. عاقل بر تجربه ها خود می افزاید.	
۳۶۰- تجربیات خود را که در اختیار دیگران قرار دهید نیز خود از آن بهره ببرید.	
۳۶۱- عقل یعنی نگهداری تجربه و بهترین تجربه آن است که پندی دهد.	
۳۶۲- آموزش از طریق غیر مستقیم مطالب به متربیان.	یادگیری
۳۶۳- سخن نیک را از کسی که به آن عامل نیست بیاموز.	
۳۶۴- تغافل و نادیده گرفتن خطای متربیان توسط مربیان و والدین	تغافل
۳۶۵- نعمتی که از دست رفت بر نمی گردد.	نعمت ها
۳۶۶- قدر نعمت زمانی شناخته می شود که از دست برود.	
۳۶۷- پرورش روحیه ی رضایت و اعتماد به خداوند	رضایت
۳۶۸- خوشبخت کسی است که به قسمت خود راضی است.	
۳۶۹- منفور بودن جایگاه شکوه کردن چه از نظر اخلاقی و چه اجتماعی.	دشنام ندادن
۳۷۰- دشنام ندادن.	
۳۷۱- عیب جویی از دیگران باعث مورد اتهام قرار گرفتن آدمی می شود.	تهمت
۳۷۲- هر که به جاهای بد برود آماج تهمت و بدگمانی می شود.	
۳۷۳- خود را در معرض تهمت قرار ندادن.	
۳۷۴- منشا ترس و بخل و طمع سوء ظن و بدگمانی است.	ترس
۳۷۵- منشا ترس و بخل و طمع سوء ظن و بدگمانی است.	طمع
۳۷۶- شروع تربیت از خود انسان شروع می شود.	
۳۷۷- دانش را از دیگران یاد بگیرد.	
۳۷۸- داناترین مردم آن است که علم مردم را فرا بگیرد و به علم خود اضافه کند.	تعلیم و تربیت
۳۷۹- تلاش در تعلیم و تربیت در روز قیامت باعث رهایی از آتش دوزخ است.	
۳۸۰- تربیت با خشمگین شدن ممکن نیست.	
۳۸۱- گفتار بیهوده موجب شر انسان است.	
۳۸۲- از جمله حقوق دانش آموز بر معلم تعلیم و تربیت نیکوی وی است.	تقسیم بندی ساعات شبانه روز
۳۸۳- تقسیم بندی فرصت ها و تقسیم بندی ساعات روز به کارهای مختلف	
۳۸۴- تنبلی موجب ادا نکردن حق می شود.	حق
۳۸۵- از گرفتن حق خود را حیا نکنید.	
۳۸۶- پرداختن به عیوب دیگران ما را از دیدن عیوب خود بازمی دارد.	عیب جویی
۳۸۷- عیب جویی از دیگران باعث مورد اتهام قرار گرفتن آدمی می شود.	
۳۸۸- پرهیز از عجله در کارها.	عجله نکردن
۳۸۹- از لجاجت پرهیزید.	لجاجت
۳۹۰- مرز صفات خوب و بد.	مرز صفات
۳۹۱- اظهار نمی دانم در مواقع ندانستن چیزی.	سوال کردن
۳۹۲- سوال کردن برای فهمیدن مطالب باشد نه به نیت مسخره کردن دیگران.	

اند تا با بهره‌گیری از انواع روش‌ها، معارف توحیدی و حقایق دینی را در قالب زنده و گویا برای مخاطبان خود به نمایش درآورند که از جمله‌ی این روش‌ها بهره‌مندی از زبان حرکات و اشارات و نشان دادن نمادها و اشیاء بوده است. پیشوایان دین سعی داشته‌اند تا برای رسوخ هرچه بهتر کلام خود در اعماق روح مؤمنان و برای ماندگاری هرچه بیشتر آن، در کنار سخنانشان از جلوه‌های بصری و پیام‌های غیرکلامی و نمادها و اشیاء بهره‌جویند و در این کار به توفیقات بی‌مانندی دست یافته‌اند. روشن است در دوره‌ای که از تجهیزات کمک آموزشی و یا هنرهای نمایشی و فیلم و عکس و مانند آن خبری نبوده استفاده از این شیوه تا چه حد می‌توانست در ترسیم حقایق در ذهن مخاطبان نقشی مؤثر ایفا نماید و راه را بر فهم معارف الهی و درس‌های توحیدی بگشاید و این موضوعات را در آستانه‌ی حس شنوندگان قرار دهد. این گونه است که پس از سپری شدن قرن‌ها این شیوه هنوز برای ما جذابیت و تازگی دارد و از اهمیت آن چیزی کاسته نشده است.

در پایان پیشنهاد می‌گردد برنامه ریزان، مدیران و مراکز مرتبط با حوزه تعلیم و تربیت تمامی ابعاد، راهکارها و موانع پیش‌رو در حوزه تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) را که در کتب درسی مغفول مانده است مدنظر قرار دهند و در آموزش این مؤلفه‌ها اهتمام ورزند.

References

1. Researchers, Zahra, Parcham, Azam. (1394). Semiotics of non-verbal communication in the verses of the Holy Quran Research in Quranic and Hadith Sciences, Volume: 12, No. 4.
2. Shahriari, S., Hashemi Peykar, R., Diba. (1397). The style of moral thinking in Nahj al-Balaghah and its educational implications, Journal of Revelation Ethics, No. 1.
3. Hakim Ara, Mohammad Ali (1398). Persuasive communication and propaganda, Tehran: Samat.
4. Harji, Owen and Saunders, Christine and Dixon, David. (2011). Social Skills in Interpersonal Communication, translated by Khashayar Beigi and Mehrdad Firoozbakht, Tehran: Roshd.
5. Poursalehi, Asghar. (1394). Healthy lifestyle, non-verbal communication from the perspective of Quran and psychology, the first national conference on modern studies and research in the field of

دستاورد تحلیل محتوا در مورد پاسخ به سوال پژوهش در مورد ماحصل استلزامات تربیتی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) در خصوص تربیت غیرکلامی در ۸۵ مفهوم اصلی و ۳۹۲ استلزامات تربیتی در جدول ۱ طبقه‌بندی شد.

نتیجه‌گیری

هدف از اجرای این پژوهش استلزامات تربیتی تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) بود. پژوهش حاضر در مجموع در ۸۶ مفهوم اصلی و ۳۹۲ استلزامات تربیتی دسته‌بندی شدند. یافته‌ها نشان داد که شاخص‌ترین استلزامات تربیتی شامل ادب، بازی با کودک، عبرت، محبت و احترام، مشورت، قناعت، بخشندگی، وفای به عهد، آموزش اعمال عبادی به کودک، آموزش اعمال عبادی به کودک، هم‌نشینی، سرزنش کردن، آموزش کودکان بر اساس مراحل رشد کودک، ذهن، توکل به خدا، مسئولیت والدین و مربیان، ظلم و ستم، آموزش مهارت و حرفه، صداقت، گفتار نیک، مثبت‌اندیشی، صبر، انفاق و کمک، انصاف داشتن، تنبیه نکردن کودک، تواضع، تدبیر، اسراف نکردن، استفاده از فرصت‌ها، تقوا، نظم، نپرداختن به کار بیهوده، عادت به کارهای خوب، عدالت، بصیرت، علم، اخلاق نیکو، سلام کردن، تفکر، داشتن هدف، پرهیز از بی‌حوصلگی، آرامش، راز داری، تنبلی نکردن، امانتداری، خویش‌داری، خوش‌گمانی، خیانت نکردن، پند و نصیحت، سکوت، شجاعت، جوانمردی، عقل، مدارا کردن، نیت، شکرگزاری تشکر، بخل، نفس، خشم، مسئولیت، ارزش انسان، پشتکار، عمل به دانسته‌ها، حیا، اولویت بندی کارها، کار و تلاش، بندگی، انجام کار خیر، کم‌گویی، تجربه، یادگیری، تغافل، نعمت‌ها، رضایت، دشنام ندادن، تهمت، ترس، طمع، تعلیم و تربیت، تقسیم بندی ساعات شبانه روز، حق، عیب جویی، عجله نکردن، لجباجت، مرز صفات، سوال کردن می‌باشند. این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش‌های جاری (۷)، همدانی (۹) و کرمی و همکاران (۸) می‌باشد که هر کدام در پژوهش‌هایشان بر مؤلفه‌های تربیت غیرکلامی در آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) تاکید داشته‌اند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت روابط انسانی و ارتباطات تنها در کلام خلاصه نمی‌شود، چرا که انسان تنها با کلام ارتباط برقرار نمی‌سازد. بسیاری از نگرش‌ها و احساسات بشری از طریق ارتباطات غیرکلامی و پیام‌ها و علائم خاصی منتقل می‌شود به ویژه اگر کلام از انتقال آن‌ها ناتوان باشد. نشانه‌های غیرکلامی در ارتباطات میان فردی مسأله‌ای بسیار مهم بوده و نقش آن در بسیاری موارد در انتقال معنی از فردی به فردی دیگر بسیار حیاتی می‌باشد؛ زیرا گاهی یک نگاه مخصوص یا یک فریاد از صدها کلمه، معانی بیشتری را منتقل می‌نماید و تأثیر فراوانی می‌بخشد. البته، نباید غافل شد که نگاه، حرکات، اشارات، لحن و آواز از اموری هستند که دلالت‌شان بر معانی طبیعی است و همه‌ی افراد معنای آن را در می‌یابند و حال آنکه دلالت الفاظ وضعی است. حرکات، لحن و اشارات و ... بر اساس فرهنگ، قومیت‌ها، زبان و زمان‌های مختلف، برداشت‌های گوناگونی را به همراه خواهد داشت. به روشنی معلوم است که حضرات معصومین (ع) از طریق آموزه‌های اسلامی (احادیث و روایات) تلاش داشته

educational sciences and psychology in Iran.

6. Farhangi, Ali Akbar. (1398). Human Communication, Tehran, Amirkabir

7. Jabbari, Karim. (1400). The effect of non-verbal communication (body language) on Islamic education. Islamic lifestyle with a focus on health, No. 5 (1): 136-126.

8. Karami, Sedigheh, Hosseini Nia, Seyed Mohammad Reza. (1398). Verbal and non-verbal communication in the family from the perspective of the Holy Quran and the narrations of the Journal of Quranic Knowledge (Afaq-e-Din), No. 39.

9. Hamedani, Mustafa (1398). Normative theory and pattern of non-verbal communication at the starting point of communication within Islamic culture, Journal of Cultural Studies and Communication No. 57.

10. Khorramshahi, Bahauddin. (1324). The Holy Quran, translation, explanations and dictionary by Baha'uddin Khorramshahi, Publisher: Jami and Niloufar.

11. Movahed Zia (1396). An Introduction to New Logic, Tehran: Published by Scientific and Cultural Publishing Company.